

VLERËSIMI DHE MONITORIMI I PACIENTËVE TË DIAGNOSTIKUAR ME SPONDILITIN ANKILOZANT

Kreshnik Grezda

Specializant,
Qendra Klinike Universitare e
Kosovës

Doktor i Mjekësisë,
Qendra Kryesore e Mjekësisë
Familjare, Gjakovë

Korrespondenca:
kreshnikgrezda@gmail.com

Spondiliti ankilozant është një sëmundje inflamatore, autoimune, progresive që prek në mënyrë primare boshtin kurrizor dhe nyjën sakroiliake, por pa përjashtuar nyjat tjera si ijët, shpatullat, nyjat periferike si dhe organe siç është syri.

Kjo sëmundje vlerësohet që prek rreth 1 % të popullatës së përgjithshme. (Baraliakos et al), dhe duke pasur parasysh ashpërsinë e saj, ajo është bërë një çështje e rëndësishme shëndetësore dhe ekonomiko-sociale.¹

Sëmundja fillon me lodhje, dhimbje të fundshpinës, ijëve, shtangim pas pushimit dhe përfundon me bashkimin e vertebrave (ankilozja) që ngjan me shkopin e bambusit.²

Rezultatet e para të terapisë me anti TNF bashkë me implikimet e shumta shëndetësore dhe ekonomiko-sociale, bënë që të lind nevoja për vlerësimin dhe monitorimin klinik të pacientëve.

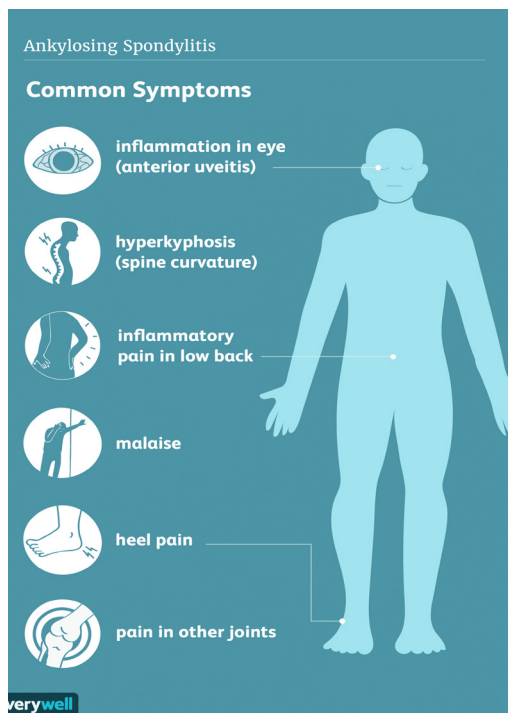

Figura 1. Simptomat e zakonshme të SA.

Burimi <https://www.verywellhealth.com/symptoms-of-ankylosing-spondylitis-4099082>

Në vitin 1995 një grup klinikistësh dhe metodologjistësh që kishin interes të veçantë në vlerësimin e pacientëve me spondilit ankilozant formuan organizatën tashmë të mirënjohur ASAS (The assessment of SpondyloArthritis international Society).³ Përgjatë gjithë kësaj kohe janë krijuar disa instrumente për vlerësimin dhe monitorimin e pacientëve me Spondilitin ankilozant si:

1. Pikëzimi i aktivitetit të sëmundjes së spondilitit ankilozant

(Ankylosing spondylitis disease activity score -ASDAS)

2. Pikëzimi i kualitetit të jetës të spondilitit ankilozant

(Ankylosing spondylitis quality of life score – ASQoL)

3. Pikëzimi i Bath-it për aktivitetin e sëmundjes së spondilitit ankilozant

(Bath ankylosing spondylitis disease activity score - BASDAI)

4. Indeksi funksional i Bath-it për spondilitin ankilozant

(Bath ankylosing spondylitis functional index - BASFI)

5. Pikëzimi global i Bath-it për spondilitin ankilozant

(Bath ankylosing spondylitis Global score - BAS-G)

6. Indeksi metrologjik i Bath-it për spondilitin ankilozant

(The Bath Ankylosing Spondylitis Metrology Index – BASMI)

7. Indeksi funksional i Dougados

(Dougados functional index - DFI)

8. Pyetësori për vlerësimin e shëndetit tek spondiloarthropatitë

(Health assessment questionnaire for the spondyloarthropathies - HAQ-S)

1. Pikëzimi i aktivitetit të sëmundjes së spondilitit ankilozant (Ankylosing spondylitis disease activity score -ASDAS)

Është një instrument për matjen e aktivitetit të sëmundjes tek pacientët me SA. Ka dy variacione: me CRP ose me SE. Prej tyre më e preferuar është me CRP.

Janë gjithsej 5 parametra që maten: Vlerësimi i dhimbjes së shpinës, kohëzgjatja e shtangimit mëngjesor, dhimbja dhe/ose edemi i nyjave periferike, mirëqenia e përgjithshme, markeret serologjik të inflamacionit (CRP ose SE).

ASDAS është më sensitive në detektimin e ndryshimeve të aktivitetit të sëmundjes në krahasim me BASDAI dhe është miratuar nga ASAS.^{4,5}

Kalkulimi i ASDAS mund të bëhet online (<http://www.asas-group.org>).

2. Pikëzimi i kualitetit të jetës të spondilitit ankilozant (Ankylosing spondylitis quality of life score -ASQoL)

Është një instrument për vlerësimin e kualitetit të jetës nga perspektiva e pacientit. Është shumë i pranueshëm nga pacienti pasi që nevojiten vetëm rreth 4 minuta për t'u kompletuar pyetësori.⁶

Pyetësori përfshin pyetje në lidhje me ndikimin

e sëmundjes në gjumë, disponim, motivim, përballimin e sëmundjes, aktivitetet e jetës së përditshme, pavarësinë, raportet, dhe jetën sociale. Është instrumenti më i përdorur për matjen e kualitetit të jetës te pacientët me SA.³

3. Pikëzimi i Bath-it për aktivitetin e sëmundjes së spondilitit ankilozant (Bath ankylosing spondylitis disease activity score - BASDAI)

Është një instrument që përdoret për matjen e aktivitetit të sëmundjes së raportuar nga vetë pacienti me spondilit ankilozant. Ky është i vetadministrueshëm nga ana e pacientit për matjen e aktivitetit të sëmundjes, për dallim prej ASDAS që përveç vetadministrimit nga ana e pacientit nevojitet edhe ana laboratorike (CRP ose SE).^{3,7}

Pyetjet e parashtruara në të janë: Lodhja, dhimbja spinale, artralgjia ose edemi, entesiti (apo inflamacioni i tendinëve dhe ligamenteve), kohëzgjatja e shtangimit mëngjesor, ashpërsia e shtangimit mëngjesor.³

Është një instrument mjaft i përdorshëm sidomos për hulumtime klinike për shkak të lehtësisë me të cilën realizohet, përsëritjes si dhe sensitivitetit ndaj ndryshimeve.³

Matja e tij mund të bëhet online. (<https://www.basdai.com>).

4.Indeksi funksional i Bath-it për spondilitin ankilozant (Bath ankylosing spondylitis functional index - BASFI)

Është një instrument për të përcaktuar dhe monitoruar funksionin fizik te pacientët me spondilit ankilozant. Ky njëherazi është instrumenti fizikal më i përdorur për vlerësimin e funksionit fizik tek pacientët me spondilit ankilozant.^{3,8,9}

Përbëhet prej 10 detyrave me të cilat vlerësohet shkalla e vështirësisë së kryerjes së atyre detyrave nga ana e pacientit me spondilit ankilozant: veshja e çorapeve apo getave pa ndihmë apo mjete ndihmëse, përkulja përpara për të marr një stilolaps nga dyshemeja pa ndihmë, arritja deri në një raft të lart pa ndihmë, të ngrihesh nga një karrige e dhomës së ngrënies pa përdorur duart, të ngrihesh nga dyshemeja, nga shtrirja në shpinë pa asnjë ndihmë, qëndrimi pa mbështetje për 10 minuta pa shqetësim, ngjitje 12-15 shkallë pa përdorur parmakë apo ndihmë për ecje (një këmbë në çdo hap), të shikosh mbi supe pa e kthyer trupin, bërja e aktiviteteve të sforcuara fizike, bërja e aktiviteteve tërë ditën qoftë në shtëpi apo në punë.¹⁰

Është i vetadministrueshëm nga pacienti dhe shumë i përshtatshëm për përdorim klinik.³

Është i vërtetuar nga ASAS dhe matja e tij mund të bëhet online. <http://www.asasgroup.org>.

5.Pikëzimi global i Bath-it për spondilitin ankilozant (Bath ankylosing spondylitis Global score - BAS-G)

Është një instrument që vlerëson globalisht mirëqenien e personit me SA për një periudhë të

caktuar kohore. Me anë të tij bëhet matja e efektit të SA në mirëqenien e pacientëve, në javën e fundit dhe në 6 muajt e fundit.^{3,7}

Është i miratuar nga ASAS, i vetadministrueshëm nga pacienti, si dhe i qasshëm online (<http://www.asasgroup.org>).

BAS-G është e thjeshtë për përdorim, e thjeshtë për vlerësim, dhe e përshtatshme për përdorim klinik.

6.Indeksi metrologjik i Bath-it për spondilitin ankilozant (The Bath Ankylosing Spondylitis Metrology Index – BASMI)

Është instrument që përdoret për të matur lëvizshmërinë e skeletit aksial në pacientët me SA dhe lejon vlerësimin objektiv të ndryshimeve sinjifikante klinike të lëvizjes spinale. Ai përbëhet prej 5 matjeve të lëvizshmërisë spinale dhe të ijëve: rotacionit cervical, distancës tragus-mur, fleksionit lumbal, fleksionit anësor lumbal dhe distancës intermalleolare.^{3,11}

BASMI është e përshtatshme për përdorim në hulumtimet klinike, është sensitive për detektimin e ndryshimeve në grupet e trajtimit, dhe siguron informata të cilat nuk mund të merren me vlerësime të tjera.³

7.Indeksi funksional i Dougados (Dougados functional index - DFI)

Është një instrument që vlerëson aftësinë funksionale të personave me SA. Në të përfshihen aktivitetet e jetës së përditshme, larja, qëndrimi, ngjitja shkallëve, ndryshimi i pozitës, përkulja, kryerja e punëve të shtëpisë, kollitja ose teshtitja, frymëmarrja e thellë.³

Është miratuar nga ASAS si alternative e BASFI për matjen e funksionit fizikal të pacientëve me SA.

Është e vetadministrueshme nga ana e pacientit dhe kërkon kohë më shumë se BASFI.

Nuk ka të dhëna të mjaftueshme që e mbështesin përdorimin e tij në praktikën klinike.³

8.Pyetësi për vlerësimin e shëndetit tek spondiloarthropatite (Health assessment questionnaire for the spondyloarthropathies - HAQ-S)

Është një instrument që përdoret për vlerësimin e funksionit fizikal të pacientëve me SA.

Në pyetësor përfshihen pyetje në lidhje me veshjen, të ngrënit, ecjen, higjienën, arritjen e gjërave, mbërthimin e gjërave, detyrat dhe punët, si dhe 5 pyetje të tjera specifike të lidhura me funksionin e qafës dhe qëndrimin statik (drejtimi i makinës, përdorimi i pasqyrës së pasme, bartja e gjërave të rënda ushqimore, ulja për kohë të gjatë, puna në tavolinë). Megjithatë nuk ka prova të mjaftueshme për të mbështetur përdorimin e HAD-S në kujdesin individual të pacientit.¹²

BASDAI, BASFI dhe ASQoL janë tashmë në proces të validimit në gjuhën shqipe dhe pritet shumë shpejt të jenë në dispozicion të pacientëve dhe mjekëve shqiptarë.

Referencat:

- Bond D. Ankylosing spondylitis: Diagnosis and management. *Nurs Stand*. 2013 Dec 18;28 (16-18):52-9; quiz 60. doi: 10.7748/ns2013.12.28.16.52.e7807. PMID: 24345154.
- The National Health Service) <https://www.nhs.uk/conditions/ankylosing-spondylitis>.
- Zochling J. Measures of symptoms and disease status in ankylosing spondylitis: Ankylosing Spondylitis Disease Activity Score (ASDAS), Ankylosing Spondylitis Quality of Life Scale (ASQoL), Bath Ankylosing Spondylitis Disease Activity Index (BASDAI), Bath Ankylosing Spondylitis Functional Index (BASFI), Bath Ankylosing Spondylitis Global Score (BAS-G), Bath Ankylosing Spondylitis Metrology Index (BASMI), Dougados Functional Index (DFI), and Health Assessment Questionnaire for the Spondyloarthropathies (HAQ-S). *Arthritis Care Res (Hoboken)*. 2011 Nov;63 Suppl 11:S47-58. doi: 10.1002/acr.20575. PMID: 22588768.
- Machado PM, Landewé RB, van der Heijde DM. Endorsement of definitions of disease activity states and improvement scores for the Ankylosing Spondylitis Disease Activity Score: Results from OMERACT 10. *J Rheumatol*. 2011 Jul;38(7):1502-6. doi: 10.3899/jrheum.110279. PMID: 21724723.
- Pedersen SJ, Sørensen IJ, Hermann KG, Madsen OR, Tvede N, Hansen MS, Thomsborg G, Andersen LS, Majgaard O, Loft AG, Eriksen J, Asmussen K, Johansen JS, Jurik AG, Møller J, Hasselquist M, Mikkelsen D, Skjædt T, Hansen A, Østergaard M. Responsiveness of the Ankylosing Spondylitis Disease Activity Score (ASDAS) and clinical and MRI measures of disease activity in a 1-year follow-up study of patients with axial spondyloarthritis treated with tumour necrosis factor alpha inhibitors. *Ann Rheum Dis*. 2010 Jun;69(6):1065-71. doi: 10.1136/ard.2009.111187. Epub 2009 Sep 9. PMID: 19740906.
- Development of the ASQoL: a quality of life instrument specific to ankylosing spondylitis L C Doward, A Spoorenberg, S A Cook, D Whalley, P S Helliwell, L J Kay, S P McKenna, A Tennant, D van der Heijde, M A Chamberlain.
- Jones SD, Steiner A, Garrett SL, Calin A. The Bath Ankylosing Spondylitis Patient Global Score (BAS-G). *Br J Rheumatol*. 1996 Jan;35(1):66-71. doi: 10.1093/rheumatology/35.1.66. PMID: 8624626.
- Stone MA, Pomeroy E, Keat A, Sengupta R, Hickey S, Dieppe P, et al. Assessment of the impact of flares in ankylosing spondylitis